

Невен ИСАИЛОВИЋ
Историјски институт
Београд

Александра ФОСТИКОВ
Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА ГОСПОДИНА ЂУРЂА БРАНКОВИЋА КОЈОМ
ПОТВРЂУЈЕ СЛОБОДЕ ГРАЂАНИМА ДЕБРЕЦИНА*
Биа, 1429, 5. мај**

Анстракт: Рад доноси критичко издање повеље Ђурђа Бранковића којом ауктор потврђује привилегије града Дебрецина, након што му је овај посед, после смрти деспота Стефана Лазаревића, потврдио угарски краљ Жигмунд. Акт је значајан јер се ради о првој сачуваној латинској повељи издатој од стране представника куће Бранковића у својству владара Деспотовине. Уједно, аукторова интитулација је од значаја за питање времена стицања деспотске титуле Ђурђа Бранковића.

Кључне речи: дипломатика, повеља, привилегије, Ђурађ Вуковић Бранковић, Дебрецин, Мађарска, XV век.

Опис и ранија издања

Документ, сачуван у оригиналу, данас се налази у Архиву жупаније Хајду-Бихар у граду Дебрецину у североисточној Мађарској, под сигнатуром U 892/15. Раније је припадао збирци повеља архива града Дебрецина – на каталошком листићу стоји ознака „Debrecen lt. 102“¹, док

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029).

¹ Ову сигнатуру потврђује и збирка регеста дебрецинских диплома – G. Herpay, *Debrecen szab. kir. város levéltára diplomagyűjteményének regesztái*, Debrecen 1916, 42, br. 92.

је у издању из 1907. назначено да се ради о збирци „Diplomák, n° 10“.² Снимак се чува у Мађарском државном архиву (Magyar Országos Levéltár), у збирци фотографија (Diplomatikai fényképgyűjtemény) под бројем 278794.³ Инвентарски запис идентификује ауктора⁴ и даје тачну датацију, те наводи да се ради о изворнику са утиснутим печатом, али се не помиње материјал. У издању Талоција и Алдашија, пак, стоји да је реч о оригиналу, исписаном на кожи (hártya).⁵

Подаци о димензијама повеље нису дати у инвентару, али се оне могу израчунати на основу промера употребљеног типара (отиска печатног прстена деспота Ђурађа) који износи око 2–2,2 цм.⁶ Дигитални снимак исправе се, у складу са тим, подешава на размеру 1:1, након чега се да утврдити да документ, облика положеног правоугаоника, има димензије око 33 цм по ширини и око 12 цм по дужини. Испод текста, на средини листа, налазио се поменути мали печат (сигнет), који је данас

² L. Thallóczy – A. Áldásy, *Magyarország melléktartományainak oklevéltára II, A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526*, Budapest 1907, 82–83, br. CLI.

³ Magyar Országos Levéltár (=MOL), DF 278794; *Collectio diplomatica Hungarica* (DVD-ROM), Budapest 2008.

⁴ Наводи се да је ауктор *Wlk György Szerb és Albán despota*, иако се у овом документу Ђурађ не наводи као деспот, већ као господин.

⁵ L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 83; *Collectio diplomatica Hungarica*. Ово је једини латински акт из тог времена исписан на пергаменту, јер је папир у XV веку био доминантан материјал када се ради о актима које су српски аутори упућивали угарским дестинатарима и када је реч о латинским исправама уопште. То није био случај са документима (посебно повељама) писаним на српском језику, код којих је, у истом периоду, доминирао пергамент. Захваљујемо колеги Небојши Порчићу што нам је указао на ову чињеницу.

⁶ А. Ивић, *Стари српски печати и грбови. Прилог српској сфрагистици и хералдици*, Нови Сад 1910, 11, 16, 20, 30, 34–35, табла VI бр. 36, табла VIII бр. 50, табла IX бр. 53; G. Čremošnik, *Studije za srednjovekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Sarajevo 1976, 59, 65–66, 69, 77, 140–142. Деспот Ђурађ је имао најмање четири мала типара, од којих је један наследио од оца Вука, док остала три носе скраћен или потпун натпис „господинь деспоть Гюргь“. Стога верујемо да се овде ради о петом типару, који у легенди није садржао титулу деспота. Мало је вероватно да је све до 1429. Бранковић користио очев печатни прстен са натписом „Влькь“, па је готово извесно на типару стајало Ђурађево име, али без деспотске титуле. Мали типар, али тада вероватно већ са деспотском титулом, Ђурађ је користио и на другом акту издатом Дебрецину из 1433. године (MOL, DF 278797). Мали деспотски печат извесно је у употреби од 1435.

већим делом пропао. Виде се остаци дуже траке, вероватно пергаментне⁷, на коју је био наливен восак, чију боју не можемо утврдити са црно-белог снимка, иако је познато да је деспот Турђа углавном користио восак природне или црвене боје.⁸ Документ је исписан позном готицом у осам редова, вероватно од стране локалног писара који се налазио у деспотовом окружењу у месту Биа. То се може закључити и на основу типично угарског формулара који је коришћен, а можда и на основу материјала, јер је, у то време, пергамент још увек био у широкој употреби у градским и мањим властeosким канцеларијама по Мађарској. Са друге стране, у угарској краљевској канцеларији XV века преовладавао је папир.

Документ је до сада издат само једном, у оквиру збирке о мађарско-српским односима Лажоша Талоција и Антала Алдашија (тзв. Мађарско-српског дипломатара): L. Thallóczy – A. Áldásy, *Magyarország melléktartományainak oklevéltára II, A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526*, Budapest 1907, 82–83, br. CLI. Издање је сачињено без значајних грешака, али не садржи никакве коментаре, нити критичку анализу.⁹

Историјске околности

Угарски краљ Жигмунд Луксембуршки поконио је деспота Стефану Лазаревићу, као свом вазалу, више посуда септембра 1411. године. Међу њима се налазио и град Дебрецин¹⁰ у Бихарској (Бихорској)

⁷ Овакав начин печатења, у коме се за додатно причвршћивање печата користи кожна трака, представља јединствен пример у српској дипломатици XV века, што би такође могло указивати на то да је документ сачињен од стране угарског писара.

⁸ MOL, DF 278794; G. Čremošnik, *Studije*, 77.

⁹ Краћи регест је издат и 1916. године. Видети: G. Herpay, *Debrecen regesztái*, 42, br. 92.

¹⁰ Дебрецин (мађ. Debrecen) је данас, по величини, други град Мађарске. Налази се у североисточној Мађарској, у жупанији Хајду–Бихар, док је у средњем веку био део Бихарске (Бихорске) жупаније. Више о овом граду у позном средњем веку видети у: D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I*, Budapest 1890, 595, 597–598; G. Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza I*, Budapest 1963, 609–613; *Историја српског народа (=ИСН) II*, Београд 1982, 322, 324, 327, 329 (С. Ћирковић); P. Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London–New York 2005, 218, 233, 254; Ђ. Бубало, *Поседи српских деспота у одбрамбеним плановима Краљевине Угарске 1458. и 1459. године*, Пад Српске деспотовине 1459. године (зборник радова са научног

жупанији, упркос томе што је нешто раније (1405) стекао статус слободног краљевског града.¹¹ У Стефановим рукама град је остао све до његове смрти 1427. Уговором у Тати 1426. нису били обухваћени деспотски поседи у Угарској, па су они остављени Ђурђу Бранковићу, као признатом Лазаревићевом наследнику.¹² Мађарске власти су се понашале у складу са својим актима и утврђеном политиком, те су Ђурђа практично од почетка називале деспотом и тако га и третирали. Уједно, према подацима хроничара Јаноша Туроција, Бранковићу су Угри, због губитка Београда, не само дали све ујакове поседе у Мађарској, већ су му доделили и нове.¹³

Док даровна (привилегијална) повеља деспота Стефана грађанима Дебрецина није сачувана, иако се помиње, Ђурђева нам је позната у оригиналу. Она је настала током његовог боравка у Угарској у пролеће 1429.¹⁴ Бранковићев долазак искористили су градови који су одавно

скупа), Београд 2011, 229–232, 234, 237, 240–241; А. Крстић, *Документи о угарским поседима деспота Ђурђа датим у залог Јовану Хуњадију 1444. године*, Мешовита грађа 32 (2011) 125–131, 134–136, 139, 141–145, 148–149, 151, 155.

¹¹ Imre Nagy, *A Zichy és Vászonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytár VI*, Budapest 1894, 146–148; L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 54; К. Жиречек, *Историја Срба II*, Београд 1952, 355–357; *ИСН II*, 322 (С. Ђирковић); П. Рокаи, З. Бере, Т. Пал, А. Касаш, *Историја Мађара*, Београд 2002, 79. Дебрецин је, вероватно, изгубио статус слободног града након предаје деспоту Стефану, не само зато што је постао властеоски посед, већ и зато што није изградио зидине на шта су се његови грађани обавезали.

¹² *ИСН II*, 215, нап. 30 (са старијом литературом). Око аутентичности уговора у Тати није постигнут пун консензус историчара.

¹³ М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 95, нап. 21. Претпоставља се да су интересе српских владара на њиховим угарским поседима углавном заступали локални чиновници (мађарског или српског порекла, у зависности од већинског становништва), а ређе људи послати из Србије. Видети: К. Жиречек, *Историја Срба II*, 357.

¹⁴ Ђурађ Бранковић је, барем од краја априла до средине јуна, боравио на својим поседима у околини Будима. Детаљи његове посете Мађарској нису познати. Сматрало се да је она била везана за преговоре о одбрани од Османлија (М. Спремић, *Деспот Ђурађ*, 145–146). Са друге стране, краљ Жигмунд је готово непрекидно боравио у Пожуну (данашњој Братислави) од почетка априла 1429. до марта 1430, па је мало вероватно да су се њих двојица срели. Видети: L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 82–84; J. K. Hoensch, *Itinerar König und Kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368–1437*, Warendorf 1995, 114–115; P. Engel – N. Toth, *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*, Budapest 2005, 124–125.

постали његово власништво. Они су, према устаљеном обичају приликом промена на престолу, тражили потврду својих раније стечених привилегија.¹⁵

Повељу грађанима Дебрецина српски владар је издао у месту Биа¹⁶, тада у Пилишкој жупанији, које се налази десетак километара западно од Будима. Да се ради о том насељу посредно сазнајемо из акта краља Жигмунда, издатог у Пожуну 16. јуна 1429, којим, на молбу Ђурђа и његових поданика са поседа Торбађа који много трпе због сиромаштва које их је задесило, краљ ослобађа овај посед од дажбина дугованих краљевском фиску.¹⁷ Место Торбађ¹⁸ налазило се одмах поред насеља Биа (у време власти деспота вероватно и у склопу истог властелинства) и данас са њиме чини јединствени град Биаторбађ (Biatorbágy).¹⁹

¹⁵ Познато је да се Ђурађ Бранковић 1431. спорио са мађарским племићима Николом Лекешом од Калоа (Калаја) и његовим сином Јаношем, због тога што су наносили штету грађанима Дебрецина и узнемиравали их. Зна се, међутим, и да су спорови између Ђурђа и Јаноша избили већ 1428, али не може се поуздано утврдити да ли се и тада радило о узнемиравању истог града јер се, у том случају, Дебрецин експлицитно не помиње. L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 77, 89; *Српски биографски речник* 4, Нови Сад 2009, 436 (С. Ђирковић); А. Крстић, *Документи*, 142.

¹⁶ Биа се на неколико места помиње као деспотски посед. Видети: MOL, Diplomatai levéltár (=DL) 13268. Често се, међутим, помиње и локална властела из овог насеља (MOL, DL 16262, 25227, 28243). Након пропасти Деспотовине, посед се вратио у краљевске руке. Видети и: D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I.*

¹⁷ „...in possessione sua Torbaagh...” L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 83–85, br. CLII.

¹⁸ Назив Торбађ прво се односио на пространу шуму, на чијем се ободу налазило насеље Биа. Оба топонима први пут се помињу 1192, а спојени су у једно насеље 1966. Anonymus, *Gesta Hungarorum*, fordította D. Pais, Magyar Elektronikus Könyvtár (<http://mek.oszk.hu/02200/02245/02245.htm>); Biatorbágy Város Önkormányzatának hivatalos honlapja (<http://www.biatorbagy.hu/en/history>). За више података о Торбађу у време власти српских деспота и касније видети: MOL, DL 12081, 15411, 15526, 15993, 19661, 23292, 25227, 106083, као и D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I*; L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 84, 247; Ђ. Бубало, *Поседи српских деспота*, 231, 235, 239–240.

¹⁹ Према презентацији Google Maps (<http://maps.google.rs/>), tag: Biatorbágy.

Текст исправе

Georgius Wlk Rasscie Albanieque dominus. Prudentibus et circumspectis viris universis civibus et hospitibus²⁰ nostris de Debrechen sinceram dilectionem cum salute. [2] Noveritis quod venientes in nostram presentiam circumspecti viri²¹ Bartholomeus Magnus, iudex vester specialis, et Cantor literatus, iuratus civis, in eorum ac vestrorum personis nobis humiliter [3] et devote supplicarunt ut vos et vestrum quemlibet in cunctis vestris libertatibus, per serenissimum principem dominum Sigismundum, dei gratia Romanorum regem semper augustum [4] ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie²² etc. regem, et, per consequens, Stephanum dei gratia despotum Rasscie, bone memorie fratrem nostrum dilectum, vobis generose concessis et indultis, benigne dig[5]naremur conservare. Nos, enim, supplicationibus eorundem Bartholomei iudicis et Cantoris literati, iuratis²³ (!) civis vestrorum, benigne inclinati, vos et quemlibet vestrum in universis vestris [6] libertatibus, ut prefertur, per ipsum dominum nostrum regem et despotum, fratrem nostrum dilectum, vobis generose indultis et concessis, indempniter volumus conservare, ymmo conservamus et in posterum [7] augmentamus presentium per vigorem. Volumus, igitur, eandem civitatem nostram Debrechen vocatam, ad premissas libertates vestras in foris et aliis locis publicis pallam²⁴(!) [8] proclamando per vos, multitudine populorum decorari. Datum in Bya, in festo ascensionis Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo vigesimo nono.

²⁰ Hospes – становник. Термин *hospes* односи се на углавном на становнике неког места, на које се односе дате повластице, али који не потпадају под власт сизерена самог места. Према појединим ауторима може да се односи на трговце или обртнике, док према другима *hospites* представљају досељенике који живе у граду, али се разликују од грађана (*cives*). Отуда и преводи као *гост*, *Gäste* итд. Видети: *Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae*. Fasciculus III (Foresterius–K), eds. M. Kostrenčić – V. Gortan – Z. Herkov, Zagreb 1973, 544; J. F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, Leiden, E. J. Brill, 1976, 500–501; E. Lautenbach, *Latein-Deutsch : Zitate-Lexikon. Quellennachweise*, Münster 2002, 337; A. Birin, *Pravni položaj stranaca u statutima dalmatinskih komuna*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU 20 (2002) 66–67.

²¹ Circumspectus – угледан, виђен, почасан. У комбинацији са речју *vir* може значити и угледни вазал, поданик. Видети: *Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae*. Fasciculus I (A–Clericellus), eds. M. Kostrenčić – V. Gortan – Z. Herkov, Zagreb 1969, 224; J. F. Niermeyer, *Lexicon*, 1110.

²² Према изворнику, може се читати и као: Cruatie.

²³ Требало би: iurati.

²⁴ Требало би: palam.

Превод исправе*

[Ми] Ђурађ Вуков[ић], господар Рашке и Албаније, упућујемо искрену наклоност и поздрав мудрим и угледним мужевима, свим грађанима и становницима нашим дебрецинским. Нека вам буде на знање да су пред нас дошли угледни мужеви Бартоломеј Велики²⁵, судија ваш посебни, и Кантор, литерат²⁶ и заклетни грађанин²⁷, да нас у своје и у ваше име

* Редакција превода: Драгана Кунчер.

²⁵ Бартоломеј је, према интерпретацији мађарских историчара, заправо Берталан Нађ, главни градски судија (градоначелник) Дебрецина. *Magnus* би, дакле, у том случају, био превод надимка или породичног имена, а не саставни део његовог звања. Међутим, није искључено да се ипак ради о титули *magnus iudex*, која би могла означавати главног судију, а забележена је у изворима (S. Barabá, *A Római szent Birodalmi Grof Széki Teleki család oklevéltára* II, Budapest 1895, 288, 429; S. Közli, *Monumenta, emlékek a Majthényi, Kesselleőkeői és Berencsi Majthényi bárók és urak családi levéltárából 1451–1728*, Történelmi tár 20 (1897) 7, 11; L. Erdélyi – P. Sörös, *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története* VIII, Budapest 1903, 442; I. K. Tkalčić, *Povijesni spomenici grada Zagreba* IX, Zagreb 1903, 351). Бартоломеј је на функцију изабран 24. априла 1429, јер је редовна промена дебрецинских градских судија (након једногодишњег мандата) вршена увек тог датума. Видети: I. Gazdag, *Debrecen város történeti kronológiája* I, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve 11 (1984) 192.

²⁶ *Cantor* је био назив за каптолског каноника који пева у цркви, али се овде вероватно пре ради о личном или породичном имену Кантор (Kántor), које није ретко у Мађарској. *Lit(t)eratus* (литерат) је општи назив за писменог човека, али је касније попримио и значење писменог властелина или локалног нотара. Видети: *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*. Fasciculus I, 167; P. Engel, *The Realm of St Stephen*, 43, 193; T. Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526*, Budapest 2012, 61, 62, 84, 90, 102, 113, 130, 132, 165, 169, 171, 172, 177, 182, 196, 197, 198, 217, 223, 224, 255, 310 (докторска дисертација у рукопису).

²⁷ Градску управу је, у средњовековним угарским градовима, чинило веће угледника састављено од судија (*iudices*) и заклетих грађана (*iurati*). Судије су обично биле старије личности, вишег статуса које су се већ доказале у управи. Најчешће је *iuratus* постајао *iudex* након што је дуже време провео у већу и стекао довољно искуства. Из редова судија је, на уобичајен мандат од годину дана, биран и посебни или главни (*capitalis, specialis*) судија који је, заправо, вршио дужност градоначелника. Број већника се разликовао од града до града – најчешће је постојао само један судија са 12 заклетих грађана, али је понекад било и двоје–троје *iudicum* са четири до шест *iuratorum* итд. Видети: P. Engel, *The Realm of St Stephen*, 252; L. S. Gulyás, *A mezővárosi önkormányzat funkciói és társadalmi háttere a középkori Hegyalján [Functions And Social Background Of The Self Government In The Market-Towns Of The Medieval Hegyalja Region]*, Debrecen 2008, 22, 30, 37, 42, 59, 60, 77–79, 81, 111, 117, 194–195, 199, 205 (докторска дисертација у рукопису).

понизно и смерно замоле да вас и сваког од вас удостојимо задржати у свим вашим слободама које су вам дарезљиво поделили и благонаклоно даровали најславнији владар, господин Жигмунд, милошћу Божјом увек узвишени краљ Римљана и краљ Мађарске, Чешке, Далмације, Хрватске итд., те, после њега, Стефан, милошћу Божјом деспот Рашке, наш драги покојни брат²⁸. Ми, стога, благонаклоно спремни да прихватимо молбе ваших људи, реченог судије Бартоломеја и Кантора, литерата и заклетог грађанина, желимо да вас и сваког од вас у потпуности задржимо у свим вашим слободама које су вам, као што је речено, дарезљиво поделили и дали наведени наш господин краљ и наш драги брат деспот и, штавише, [не само да] вас у томе задржавамо, већ [вам привилегије] за убудуће оснажујемо²⁹ овом повељом. Желимо, стога, да речени град наш, звани Дебрецин, буде украшен мноштвом људи док ви отворено разглашавате поменуте ваше слободе на трговима и другим јавним местима.³⁰ Дато у месту Биа, на празник Вазнесења Господњег, лета његовога 1429.

Дипломатичке одлике

По својим спољашњим обележјима (форма документа, начин печатења), ова исправа пре припада отвореним писмима, него привилегијалним повељама. Са друге стране, по садржају, иако је и он сведен а не свечан, нема спора да се ради о даровној дипломи.³¹ Документ је, као што смо већ навели, састављен по типично угарском формулару, а карактеришу га и одређени изрази који су у то време често коришћени у

²⁸ Термин „брат“ овде не означава конкретно сродство, већ се тако, између осталог, ословљавао претходник на престолу сличне генерације. Познато је да су Стефан и Ђурађ практично били вршњаци, иако је први био ујак другом. Млађи владар је старијег претходника могао називати „оцем“. Видети: М. Благојевић, *Сродствена терминологија и хијерархија владара у списима Константина Филозофа и његових савременика*, Зборник радова Византолошког института 39 (2001–2002) 225–235.

²⁹ Дословно: *увећавамо снагом/валидношћу ове повеље*. Видети: J. F. Niermeyer, *Lexicon*, 1101.

³⁰ Овом фразом, која се често јавља у угарским повељама, ауктор жели да каже да дебрецински посланици треба да, на јавним местима у свом граду, пред грађанима разгласе вест о потврди привилегија.

³¹ Према истраживањима Небојше Порчића у склопу његовог рада на изради докторске тезе *Дипломатички обрасци средњовековних владарских докумената: српски пример*. Видети и нап. 5.

латинским канцеларијама мађарске државе. Стога смо и претпоставили да је састављач и писар био локални службеник, затечен у месту Биа у време деспотовог боравка у околини Будима у пролеће 1429. године.

Интитулација којом повеља почиње изузетно је занимљива. У неким својим елементима (земље којима ауктор влада или претендује да влада), она ће остати иста до краја Ђурђевог владавине, бар када су у питању његова латинска документа. Оваква форма преузета је, такође, из угарске праксе у дипломатичкој и епистоларној размени са Српском деспотовином. Међутим, иако је познато да је мађарски краљ, недуго после смрти деспота Стефана, почео Ђурђа Бранковића, као његовог наследника, називати деспотом, сам Ђурађ није користио ту титулу све док је званично није добио из Цариграда (највероватније крајем јуна или у јулу 1429).³² Стога се он у овој повељи, издатој 5. маја 1429, титулише као *Georgius Wlk Rasscie Albanieque dominus*, односно као *Ђурађ Вуков, господин Раике и Албаније*.³³ Лично име *Georgius Wlk* још је једна од назнака угарског састављача повеље. Словенски дијак вероватно би написао патронимско презиме Вуковић, уместо облика *Wlk*.³⁴ Ђурађ се назива господином све до јесени 1429, али га Дубровчани већ почетком августа те године први пут ословљавају као деспота.³⁵ И Мађари су, убрзо затим, уместо паушалног наслова *dux et despotus* или *despotus seu dux*, у обраћању Бранковићу такође усвојили формулу титулатуре *Georgius, Rasscie despotus et Albaniae dominus*.³⁶

Након интитулације следе кратке формуле инскрипције и салутације. Инскрипција није општа, већ је упућена грађанима Дебрецина, као деспотовим поданицима. Промулгација је садржана само у изразу *noveritis quod*, којим се, заправо, уводи формула експозиције која садржи

³² М. Спремић, *Деспот Ђурађ*, 135–137, 140–141. Андрија Веселиновић наводи претпоставку да је Ђурађ крунисан на Петровдан, 29. јуна 1429. године. Видети: А. Веселиновић, *Држава српских деспота*, Београд 2006², 63–66.

³³ Милош Благојевић аргументује свој став да Ђурђа Бранковића треба називати Ђурђем Вуковићем у: М. Благојевић, *Деспот Ђурађ Вуковић и српска државност*, Пад Српске деспотовине 1459. године (зборник радова са научног скупа), Београд 2011, 33, нап. 1.

³⁴ Стране речи се не деклинирају у латинском, сем ако нису попримиле изворно латински наставак.

³⁵ М. Спремић, *Деспот Ђурађ*, 135, 137, нап. 30. Опширније о деспотској титули Ђурђа Бранковића у: А. Веселиновић, *Држава српских деспота*, 61–84.

³⁶ L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 74–76, 84, 95, 98, 142, 147, 150, 158–159, 164–166, 171, 191, 206, 217.

петицију (интервенцију). Експозиција је опширнија и подразумева петицију двојице угледних представника становништва Дебрецина (чланова градске управе), који су посетили свог господара Ђурђа Бранковића како би им он потврдио слободе. Радило се о повластицама које су им раније доделили краљ Жигмунд и деспот Стефан Лазаревић, који је тај град држао као посед пре свог сестрића. У диспозицији, Ђурађ истиче да потврђује старе привилегије и да то чини излазећи у сусрет молбама посланика.³⁷

Датум је кратак и сачињен по угарском моделу. Садржи место, празник којим су одређени дан и месец записивања правног чина, те годину ере од Христовог рођења. Провером празничних таблица утврђено је да је Вазнесење Господње те године заиста падало 5. маја, те су досадашњи издавачи исправно датирали документ.³⁸ Место у коме је повеља сачињена је Биа, данас Биаторбађ, недалеко од данашње Будимпеште.³⁹ Ђурађ Бранковић је боравио на овом свом поседу током своје посете Угарској и примао посланства својих поданика са територије Мађарске.

*

Деспоту Ђурђу су поседи у Угарској формално одузети 1440, када се сукобио са новим мађарским краљем Владиславом, али су му, након измирења, већ следеће године враћени. Међутим, у лето 1444. Бранковић је највећи део својих угарских властелинстава уступио или заложо Јаношу Хуњадију како би му надокнадио трошкове рата и придобио га за склапање мира са Турцима и обнову Деспотовине. Том приликом је, по свему судећи, Ђурађ био приморан да Хуњадију заложо и Дебрецин и поседе у непосредној околини овог града. Сукоби који су избили након битке код Варне практично су ове деспотове губитке учинили трајним. Упркос повременим најавама, мађарски поседи српских деспота, изгубљени 1444, никада више нису враћени представницима куће Бранковића.⁴⁰

³⁷ Ђурађ је и у наредним годинама (1431, 1433) интервенисао у корист грађана Дебрецина. L. Thallóczy – A. Áldásy, *A Magyarország és Szerbia oklevéltára*, 89, 95–96. Он се у дебрецинским регестима помиње више пута између 1429. и 1441. Видети: G. Hegray, *Debrecen regesztái*, 42–47, 49–50.

³⁸ J. Stipišić, *Поточне повјесне знаности и теорији и пракси*, Zagreb 1972, 186, 198.

³⁹ Више о месту Биа видети горе, у одељку *Историјски оквир*.

⁴⁰ P. Engel, *The Realm of St Stephen*, 287; Ђ. Бубало, *Поседи српских деспота*, 231–240; А. Крстић, *Документи*, 128–130, 139, 141, 147, 154.

Neven Isailović, Aleksandra Fostikov

**CHARTER OF GOSPODIN (LORD) ĐURAĐ BRANKOVIĆ
BY WHICH HE CONFIRMED THE LIBERTIES
OF THE CITIZENS OF DEBRECEN**

Summary

This paper is a critical edition of the Charter of Gospodin (Lord) Đurađ Vuković Branković, by which he confirmed the privileges of the town of Debrecen, which had become his property after the death of his uncle, despote Stefan Lazarević, and formal confirmation of King Sigismund of Hungary. The document is significant because it is the first surviving Latin charter issued by the members of the Serbian ruling dynasty of Branković. Also, the intitulation of the issuer is relevant to the matter of the moment of Đurađ Branković's acquisition of the title of despote.

When it comes to its external features, the analyzed document is similar to the open letters. Yet again, its internal form contains all typical elements of a charter of privileges. It was probably written by a Hungarian scribe, or, at least, by a person who followed the practice of the Hungarian chanceries. The representatives of the citizens of Debrecen, the mayor and a member of the town council, visited their lord and asked him to confirm their liberties. Their petition was granted in a place called Bia, near present-day Budapest, which was another possession of Serbian ruler in Hungary. As the issuer, Đurađ Branković calls himself Gospodin (Lord) and not the Despote, because it was not until the summer of the same year (1429) that he officialy gained that title from Byzantine emperor.

Keywords: diplomatics, charter, privileges, Đurađ Vuković Branković, Debrecen, Hungary, 15th Century.

Чланак примљен: 09. 03. 2012.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 20. 08. 2012.